

bondbuyer.com/news/muni-bond-insurance-rises-in-2023

Lerner, J. "Bond insurance rises, sees highest penetration since 2008". The bond buyer. 2024. <https://www.bondbuyer.com/news/bond-insurance-rises-sees-highest-penetration-since-2008>

Nanda, V., and Singh, R. "Bond Insurance: What Is Special About Munis?" *The Journal of Finance*, vol. 59, no. 5 (2004): 2253-2280.

DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2004.00698.x>

Polacek, A., and Ramnath, S. "How vulnerable are insurance companies to a downturn in the municipal bond market?" *Chicago Fed Letter* (2021).

DOI: <https://doi.org/10.21033/cfl-2021-451>

Sangha, J. "The Potential for Increased Municipal Debt Activity as Interest Rates Decline in CY 25-26". Municipal Bonds. 2024. <https://www.municipalbonds.com/education/increased-municipal-debt-activity-as-rates-decline/>

УДК 368

JEL Classification: G22

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-394-404>

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

© 2024 МАКАРЕНКО Ю. П.

УДК 368

JEL Classification: G22

Макаренко Ю. П. Теоретичні аспекти забезпечення фінансової стійкості страхової компанії

На сьогодні забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є важливим елементом діяльності організації та розвитку страхових послуг у цілому. Складно переоцінити роль страхування в умовах, що склались (політично-економічно нестабільна ситуація, воєнна агресія з боку росії), оскільки страхові компанії покривають ризики та забезпечують фінансовий захист, розподіляють витрати та збитки, проті постійний вплив негативних факторів перешкоджає виконанню покладених на них функцій. Фінансова стійкість страхової компанії – це багатокомпонентне поняття, яке складається зі спроможності компанії вчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями, максимізувати прибуток, зберігати перевищення доходів над витратами, а також забезпечувати відновлення фінансового стану після впливу негативних факторів. Забезпечення фінансової стійкості є стратегічно важливим елементом діяльності компанії, адже веде до економічного розвитку, який, своєю чергою, забезпечує сталість. Окрім цього, фінансова стійкість страхової компанії є однією з найважливіших складових економічної стійкості. Існування в реаліях війни потребує пошуку нових підходів щодо оцінки фінансової стійкості страхової компанії та перегляду нормативів показників, які були актуальними в довоєнний період. У повоєнний період актуальним буде перегляд ефективності стратегій, які використовувались для запобігання згубному впливу факторів, більш глибокий аналіз грошових потоків, їх змін у динаміці та виокремлення пріоритетних напрямків, зменшення витрат. Поняття фінансової стійкості потребує систематизації та модернізації, особливо це помітно на тлі сучасних реалій. Посилення впливу негативних чинників, поява серед них нових, раніше невідомих вітчизняним страховим компаніям, свідчить про набуття більшої актуальності цього питання. Тому запропоновані у статті підходи щодо забезпечення фінансової стійкості страхових компаній вкотре відображають необхідність подальшого дослідження цього питання щодо її оцінки, адже дискусія між науковцями з цього питання є відкритою, а серед факторів впливу з'являються нові, які потребують обґрунтування.

Ключові слова: фінансова стійкість, страхова компанія, ризик, страхові резерви, страховий портфель, збалансованість активів і пасивів.

Рис.: 3. **Табл.:** 4. **Бібл.:** 15.

Макаренко Юлія Петрівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара (просп. Науки, 72, Дніпро, 49010, Україна)

E-mail: makarenkojulia80@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9970-7377>

Researcher ID: U-9635-2017

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218092708>

Makarenko Yu. P. The Theoretical Aspects of Ensuring the Financial Sustainability of an Insurance Company

Today, ensuring the financial sustainability of an insurance company is an important element of the organization's activities and the development of insurance services in general. It is difficult to overestimate the role of insurance in the current conditions (politically and economically unstable situation, military aggression by Russia), since insurance companies cover risks and provide financial protection, distribute costs and losses, but the constant impact of negative factors prevents them from performing their functions. The financial sustainability of an insurance company is a multicomponent concept that comprises the company's ability to pay its obligations on time, maximize profits, maintain excess income over expenses, and ensure the restoration of financial condition after the impact of negative factors. Ensuring financial sustainability is a strategically important element of the company's activities, as it leads to economic development, which, in turn, ensures sustainability. In addition, the financial sustainability of an insurance company is one of the most important components of economic sustainability. Existence in the realities of wartime requires finding new approaches to assessing the financial sustainability of an insurance company and revising the standards of indicators that were relevant in the pre-war period. In the post-war period, it will be relevant to review the efficiency of the strategies used to prevent the harmful effects of factors, a deeper analysis of cash flows, their changes in dynamics and the identification of priority areas, and the reduction of costs. The concept of financial sustainability needs to be systematized and modernized, especially against the background of modern realities. The strengthening of the influence of negative factors, the appearance among them of new ones, previously unknown to domestic insurance companies, indicates the acquisition of greater relevance of this issue. Therefore, the approaches proposed in the article to ensure the financial sustainability of insurance companies once again reflect the need for further study of this issue to assess it, because the discussion between scientists on this issue is open, and among the factors of influence there are new ones that need to be substantiated.

Keywords: financial sustainability, insurance company, risk, insurance reserves, insurance portfolio, balance of assets and liabilities.

Fig.: 3. **Tabl.:** 4. **Bibl.:** 15.

Makarenko Yuliia P. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Oles Honchar Dnipro National University (72 Nauky Ave., Dnipro, 49010, Ukraine)

E-mail: makarenkoyulia80@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9970-7377>

Researcher ID: U-9635-2017

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57218092708>

На сьогодні забезпечення фінансової стійкості страхової компанії є важливим елементом діяльності організації та розвитку страхових послуг загалом. Складно переоцінити роль страхування в умовах, що склались (політично-економічно нестабільна ситуація, воєнна агресія з боку Росії), оскільки страхові компанії покривають ризики та забезпечують фінансовий захист, розподіляють витрати й збитки, проте постійний вплив негативних факторів перешкоджає виконанню покладених функцій.

Поняття фінансової стійкості є багатограним, оскільки полягає як у забезпеченні перевищення доходів над витратами та економічного зростання, так і здатності відновлювати фінансовий стан. Високий рівень фінансової надійності забезпечує конкурентоспроможність організації на страховому ринку, а також робить привабливою для нових клієнтів та інвесторів.

Управління ризиками та фінансовою стійкістю страхової компанії передбачає відстеження та ґрунтовний аналіз поточного фінансового стану, впровадження нових методів і заходів запобігання та усунення впливу негативних факторів, узгодження дій та вибір тих, що будуть сприяти покращенню фінансової стійкості.

Надати комплексного визначення з метою розкриття сутності «фінансової стійкості» у своїх наукових роботах намагались такі вчені,

як Н. В. Ткаченко, П. Фурсевич, І. В. Ловінська, М. О. Кужелев разом з М. О. Житар, Л. В. Шірінян. Окрім цього, І. М. Остапенко та А. О. Остапенко спробували систематизувати основні завдання менеджменту, щодо забезпечення фінансової надійності, а О. О. Тараненко запропонувала підхід щодо аналізу зовнішнього середовища організації. Але роботи авторів вкотре відображають необхідність подальших досліджень поняття фінансової стійкості та підходів до їх оцінки, адже консенсус між науковцями з цього питання відсутній, а серед факторів впливу з'являються нові.

Метою дослідження є аналіз забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, покращення її оцінки під час війни та розробка шляхів забезпечення.

Для реалізації поставленої мети було визначено ряд таких завдань:

- ✦ дослідити підходи до трактування поняття фінансової стійкості страхової компанії, її економічний зміст;
- ✦ розібрати підходи до оцінки фінансової стійкості страхової компанії в повоєнний період;
- ✦ надати характеристику методам оцінки фінансової надійності страхової компанії.

На сьогодні фінансова стійкість страхового ринку в цілому та страхової компанії як його учасника є важливою передумовою стабільності, впев-

неності в ролі, що виконує страхування, його необхідності та економічного зростання.

Україна має прагнення наслідувати європейський досвід та європейські цінності, де на сучасному етапі активно використовується страхування як засіб перерозподілу ризиків, захисту інтересів населення, зокрема страхування життя, яке також дозволяє вирішити ряд соціальних проблем.

Якщо євроінтеграцію ми можемо розглядати в перспективі, то є ті чинники, які потребують активного дослідження поняття «фінансова стійкість», її структуризації та розроблення комплексної оцінки: пандемія, політично-економічна криза, військова агресія з боку росії та, як наслідок, інфляція, зруйновані будівлі, втрачені життя.

Стійкість у тлумачному словнику української мови визначається як здатність спокійно, врівноважено протистояти чомусь, витримувати зовнішній вплив [1, с. 1196].

Фінанси характеризуються як гроші чи система грошових відносин [6].

Спробуємо сформулювати поняття фінансової стійкості на основі визначень тлумачних словників української мови, поєднавши їх: здатність системи грошових відносин витримувати вплив негативних економічних чинників і при цьому лишатись врівноваженою. Маємо «розмите» розуміння фінансової стабільності, яке лише поверхнево розкриває суть.

Для формування повноцінного бачення цього поняття, зокрема фінансової стійкості страхових компаній, звернемось до робіт науковців і спробуємо систематизувати їх думки в *табл. 1*.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття «фінансова стійкість страхових компаній»

Автор (джерело)	Пояснення
Ткаченко Н. В. [10, с. 120]	Після комплексного аналізу узагальнив, що це перевищення рівня доходів над витратами; спроможність страхових компаній, за умов дії несприятливих факторів, виконувати взяті на себе зобов'язання
Шірінян Л. В. [15, с. 31]	Такий стан страхової компанії в процесі застосування й розподілу ресурсів, що дозволяє поступовий розвиток з ціллю максимізації прибутку, капіталу й збереження платоспроможності
Безугла Т. В. [2, с.33]	Постійне одержання організацією прибутків, яке дозволяє маневрувати та ефективно використовувати фінанси, надійність реалізації послуг чи продуктів; розвиток, рух фінансових ресурсів
Фурсевич П. [13, с. 19]	Визначає фінансову стійкість як складову дослідження фінансового стану страхової компанії (динаміка, джерела й структура фінансових ресурсів, склад активів тощо)
Ловінська І. Г. [12, с. 253]	Певне становище рахунків, яке гарантує сталу платоспроможність організації
Кужелев М. О., Житар М. О. [11, с. 289]	Спроможність виконувати функції, розвиватися за умов впливу зовнішніх і внутрішніх факторів; Можливість справляти обов'язкові платежі

Як можна побачити з наведених тверджень у табл. 1, єдине трактування поняття фінансова стійкість серед вчених на цей момент відсутнє. Для систематизації та спрощення розуміння поняття спробуємо розподілити визначення на кілька основних груп:

Перша група – ефективна діяльність страхової компанії, перевищення доходів над витратами, максимізація прибутку.

Друга група – фінансова стійкість як складова фінансового стану (збалансованість страхового портфеля, врівноваженість активів і пасивів, ліквідність балансу, тощо).

Третя група – ототожнення фінансової стійкості з платоспроможністю, здатністю вчасно сплачувати за взятими на себе зобов'язаннями.

Відобразимо це на *рис. 1*.

На нашу думку, прибуток – це поверхневий показник фінансової стійкості, який дозволяє оцінити ефективність реалізації компанією своєї діяльності. При аналізі в динаміці, якщо відбудеться різке зменшення чи навіть збиток, ми зможемо розглядати це як тривожне явище щодо фінансової стійкості, проте не зможемо повною мірою оцінити у зв'язку з чим це відбулось.

Друга група, немов другий етап аналізу, дозволить детальніше розглянути структуру страхової компанії, її послуги, резерви. Зокрема, звернути увагу на виконання компанією Закону України «Про страхування», відповідно до якого страхові компанії зобов'язані формувати страхові резерви та вести їх облік.

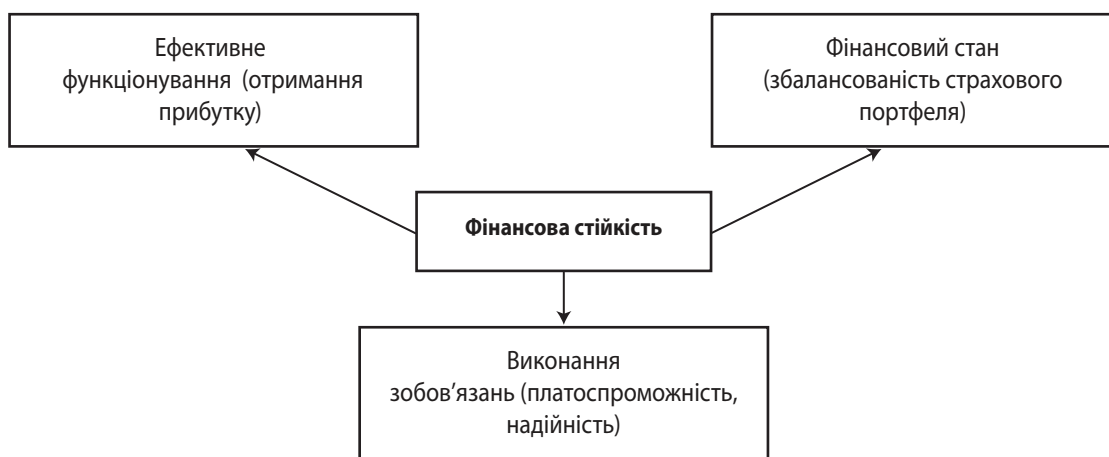

Рис. 1. Групи підходів до розуміння фінансової стійкості

Джерело: розроблено автором.

Третя група тверджень дозволяє розширити трактування фінансової стійкості з залученням показників стійкості та інших понять. Сова О. Ю. [7, с. 3] визначає платоспроможність як спроможність вчасно і в абсолютному розмірі реалізувати фінансову відповідальність, насамперед страхову, за умов налічування вдосталь ліквідних активів і платіжних засобів. Також вона вважає, що забезпечення надійності є ключовою функцією страховика, адже надійність, на її думку, дозволить забезпечити будь-які претензії з боку клієнтів.

Виділимо принципи фінансової стійкості:

- ✦ збалансованість страхового портфеля;
- ✦ оптимальна тарифна політика;
- ✦ достатній розмір власного капіталу;
- ✦ адекватні страхові резерви;
- ✦ збалансованість активів і пасивів;
- ✦ ліквідність балансу;
- ✦ платоспроможність і надійність страхової компанії;
- ✦ перестраховування;

З одного боку, фінансова стійкість – елемент аналізу фінансового стану організації в цілому, а з іншого боку, фінансовий стан є відображенням спроможності компанії протистояти негативним чинникам.

Збалансований страховий портфель – це найліпше поєднання різних видів страхування та ступенів ризику, їх диверсифікація, які дозволяють досягати максимального прибутку за мінімальних ризиків. За умов дисбалансу та некоректно визначеного ризику може настати страхова подія, яка спричинить провал компанії. Окрім цього, може простежуватись загальне зменшення страхових премій, якщо завищено частку навантаження в структурі страхового тарифу.

Цуркан І. М. та Остапенко А. О. [14, с. 5] у своїй роботі виділяють контроль за збалансованістю страхового портфеля страхової компанії як основне завдання менеджменту. Автори статті вважають, що необхідно на постійній основі аналізувати укладені договори на предмет рівня ризику, виплат, напрямком страхування. Також відповідний розрахунок ставок тарифів для договорів дасть можливість досягнути збалансованості страхового портфеля [4, с. 154].

Вмомент генерування власної тарифної політики перед страховиком постає завдання розв'язати ряд питань, а саме: за мінімальних тарифів покрити необхідний обсяг страхової відповідальності. Послуги, які надає страховик, мають бути рентабельними та доступними, а тарифи – стабільні впродовж певного часу. Сергієнко О. В. у своїх дослідженнях звертає увагу на негативну тенденцію на ринку України щодо необґрунтованого зменшення цін, так званого демпінгу [5, с. 4].

Вважається, що практика значного відхилення величини страхового тарифу призведе до зниження фінансової стійкості страховика та його неспроможності виконати зобов'язання перед страхувальниками.

Достатність власного капіталу є важливим показником і принципом фінансової стійкості, оскільки за умов недостатності прибутків, страхових премій (що може трапитись внаслідок катастроф чи зосередження ризиків одного типу) зобов'язання будуть забезпечуватись за його рахунок.

Страхові резерви – це резерви, які формує страховик задля покриття майбутніх страхових відшкодувань і виплат. страхова компанія повинна відповідально підходити до формування резервів,

не лише задля виконання закону, а й тому, що недостатня кількість резервів може призвести до неплатоспроможності компанії.

Збалансованість активів і пасивів має на увазі утримання достатньої кількості активів з належними характеристиками щодо термінів та ліквідності задля покриття зобов'язань в момент настання їх терміну.

Ліквідність балансу тісно пов'язана зі збалансованістю активів і пасивів, адже це здатність страхової компанії швидко перетворити активи на готівкові кошти та покрити заборгованість, що залежить від наявності у страхової компанії ліквідних активів.

Надійність страхової компанії є досить широким поняттям, яке можна визначати за здатністю організації зберігати нормальний стан фінансових потоків за умов впливу чинників зовнішнього середовища, перевищення доходів над витратами.

Перестраховування дозволяє передати частину ризиків відповідно до договору і є одним із фак-

торів забезпечення платоспроможності, а отже, фінансової стійкості, якщо спиратись на позицію третьої групи науковців.

Водночас ненадійні програми перестраховування можуть призвести до некоректного окреслення розмірів перестрахової премії чи створення неадекватних перестрахових резервів. Перестраховування є важливим не лише на рівні страхової компанії, оскільки захищає інтереси страховика, працівників компанії, клієнтів і державу.

Фінансова стійкість – це здатність компанії протистояти негативним чинникам, швидко реагувати на них, відновлювати та покращувати показники ефективності діяльності.

Тобто стійкість залежить не лише від стану, управління компанії, а й від чинників впливу, їх ступеня. І якби ми могли зменшити вплив цих чинників, тобто діяти на «проблему», це б покращило фінансову стійкість компанії.

Для початку розглянемо чинники впливу на фінансову стійкість за ознаками у *табл. 2*.

Таблиця 2

Класифікація факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії за ознаками

Ознака	Класифікація
За місцем виникнення	а) внутрішні; б) зовнішні
За масштабом впливу	а) одноосібні; б) багатоосібні
За структурою	а) прості; б) складні
За можливістю прогнозування	прогнозовані; б) умовно прогнозовані
За часом	а) короткострокові; б) постійні; в) періодичні
За важливістю результату	а) основні; б) другорядні
За ступенем впливу на діяльність підприємства	а) негативні; б) не впливають; в) позитивні
За ймовірністю реалізації	а) високі; б) середні; в) малі

Джерело: [11, с. 222].

Відповідно до табл. 2 бачимо, що Білик М. Д. разом із колегами виділяє чинники внутрішнього та зовнішнього середовища, а також розподіляє фактори впливу на фінансову стійкість організації й за іншими ознаками.

Аналіз зовнішнього середовища є досить складним процесом і потребує розробки методології. Зокрема, можна використовувати етапи, запропоновані Тараненко О. О. [8, с. 119]:

- ✦ формулювання умов негативних ефектів зовнішнього сектора й окреслення рушійних для їх подальшого дослідження;
- ✦ обчислення показників нормативів та порогових границь зовнішнього сектора;

- ✦ збір даних для виконання поставлених завдань;
- ✦ вибір методики та технічного інструментарію;
- ✦ виконання дослідження та написання висновків за отриманими результатами.

Для забезпечення і підвищення фінансової стійкості страхової компанії необхідно керувати факторами впливу з метою усунення активного характеру дії. За умов стійкої внутрішньої структури, збалансованого страхового портфеля та достатньої кількості коштів, якщо зовнішній сектор несе загрозу, необхідно застосу-

вати попереджувальний підхід – вдосконалити за допомогою інновацій та розширити перелік продуктів і послуг.

Проаналізуємо детальніше рівні чинників впливу на фінансову стійкість та їх структуру на рис. 2.

Відповідно до рис. 2 можемо побачити, наскільки широкий спектр чинників, впливу яким піддається страхова компанія в процесі реалізації продуктів і послуг.

1 рівень впливу – це загальні чинники. З одного боку, це ті фактори, що сформувався внаслідок дії чинників 2 та 3 рівня, а з іншого боку – вони створені через взаємодію менших факторів. Серед факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії першого рівня виділяють фазу економічного розвитку системи та стадію життєвого циклу.

Темпи реалізації продуктів і послуг, темпи виробництва та рівень інвестицій в запаси напряму залежать від фази економічного розвитку страхової компанії. У момент кризи швидкість впровадження послуг серед клієнтів знижується, й не реалізується закладений потенціал, що, як наслідок, зменшує доходи організації, скорочує кількість договорів, відбувається зниження ліквідності, що напряму пов'язано з фінансовою стійкістю.

Стадія життєвого циклу є важливою при управлінні компанією, визначенні її мети та цілі на цьому етапі, адже залежно від стадії його розвитку залежатиме потенціал можливостей розширення діяльності, максимізації прибутку, формування та фінансування активів за рахунок власних коштів, самофінансування.

Чинники 2 рівня називають похідними та поділяють на зовнішні й внутрішні.

Зовнішні фактори впливу – це ті, дія яких залежить від типу державного регулювання. Залежно від обраних методів регулювання, ступенів їх впливу залежатиме ступінь впливу чинників 3 рівня.

Внутрішні фактори – це фактори управління компанією: організаційна структура, стратегія та тактика управління страховим портфелем, власним капіталом, оптимізація їх структури.

Зовнішні чинники здебільшого напряму не залежать від страхової компанії, такі як рівень інфляції, економічно-політична ситуація, впорядкованість законодавчої бази, її оновлення, проте, на нашу думку, управління компанії може здійснювати вплив на деякі з них для покращення зовнішнього середовища, а отже, фінансової стійкості. Наприклад, соціальні та психологічні фактори. Компанія може проводити благодійні тренінги, відкрити так звану школу страхування з метою ознайомлення

клієнтів зі своїми послугами, розгляду механізму роботи страхування та перестрахування, а отже, зниження рівня недовіри, а також покращення власної репутації серед населення.

Чинники 3 рівня називають деталізуючими, оскільки саме вони допомагають проаналізувати рівень впливу на фінансовий стан страхової компанії похідних чинників. Вплив факторів цього рівня є різним, а тому вважається, що важливими чинниками 2 рівня є внутрішні (склад і структура активів та капітал). Дослідження джерел фінансування страхової компанії дозволить визначити їх обсяг, структуру, а збільшення власних джерел фінансування відкриє нові можливості для організації.

Рівень інфляції – негативний чинник, який фактично зменшує кількість прибутку, що отримала організація, а це призводить до потреби отримання позик (ціна на які збільшуватиметься), що призведе до труднощів у їх застосуванні задля покращення прибутковості власного капіталу.

Після того, як ми дослідили поняття фінансової стійкості, перед нами постає завдання визначити методологію її оцінки.

Як зауважує Малахова Л. С. [9, с. 1] та ряд інших науковців, на сьогодні в Україні відсутній комплексний підхід визначення й оцінки фінансової стійкості задля швидкого виявлення та усунення проблем функціонування компанії. Аналіз фактично напряму залежить від цілей та вибору автора дослідження.

Серед методичних підходів виділяють кількісний та якісний, які мають на увазі дослідження даних наданої звітності та даних щодо діяльності компанії. До основних показників результатів діяльності відносять прибуток, обсяги доходів і витрат, структуру страхового портфеля, структуру, динаміку активів і пасивів. Так, О. Р. Кривицька вважає, що фінансова стійкість – це як наслідок створення достатнього розміру прибутку, що також є основною ознакою незалежності компанії.

Тобто можемо виділити перший підхід до визначення фінансової стійкості, який ґрунтується на принципах сталості, ефективності та покращення стану компанії – це оцінка фінансового стану страхової компанії на основі її звітності, дослідження структури та динаміки, а також темпів приросту.

Наступний етап – це розрахунок та аналіз абсолютних і відносних показників. Абсолютними показниками називають ті, які відображають ступінь покриття запасів джерелами їх фінансування. Співвідношення за окремими статтями дає можливість визначати тип стійкості.

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ І КРЕДИТ

1 рівень – Загальні		Фаза життєвого циклу страхової компанії	
Етап економічного розвитку системи		2 рівень – Похідні (як результат дії загальних)	
Зовнішні			
Економічні	Соціальні	Психологічні	Екологічні
<ul style="list-style-type: none"> - Інфляція - Монетарна політика - Кон'юнктура ринку - Фіскальна політика - Законодавство - Політична ситуація - Промисловий та технічний потенціал 	<ul style="list-style-type: none"> - Рівень освіченості населення - Демографічний показник - Рівень захворюваності - Рівень забезпеченості належним медичним обслуговуванням 	<ul style="list-style-type: none"> - Довіра - Репутація страховика - Наявність негативного досвіду - Професійність учасників - Схильність до заощадження 	<ul style="list-style-type: none"> - Державна політика у сфері охорони навколишнього природного середовища - Вплив навколишнього середовища на рівень захворюваності населення
Внутрішні			
		Фінансові	Нефінансові
		<ul style="list-style-type: none"> - Розмір власного капіталу - Тарифна політика - Збалансованість страхового портфелю - Обсяг страхових резервів - Інвестиційна політика - Доходи/Витрати/Прибуток - Рентабельність - Показники ліквідності 	<ul style="list-style-type: none"> - Організаційна структура - Фінансове становище засновників - Склад робітників - Маркетингова політика - Кадрова політика - Налаштування комунікації між суб'єктами страхових відносин - Загальна кількість страховиків
3 рівень – Деталізуючі			
<ul style="list-style-type: none"> - Рівень конкуренції - Рівень інфляції - Склад та структура активів - Політика розподілу та використання прибутку - Стратегія управління ризиком 			

Рис. 2. Рівні факторів впливу на фінансову стійкість страхової компанії

Джерело: систематизовано автором на основі [5].

Розглянемо механізм розрахунку абсолютних (агрегатний підхід) показників фінансової стійкості у *табл. 3*.

Відповідно до отриманих значень визначають один із типів фінансової стійкості:

- ✦ абсолютна (власні джерела повністю забезпечують витрати та запаси, страхова компанія незалежна);
- ✦ нормальна (витрати та запаси покриваються власними коштами та довгостроковими позиками);
- ✦ нестійка (витрати та запаси покриваються загальними коштами, спостерігається зниження платоспроможності, компанія вимушена відновлювати рівновагу при-

швидшуючи оборот запасів, скорочуючи дебіторську заборгованість та примножуючи джерела власних коштів);

- ✦ кризова (компанія не спроможна покрити витрати та запаси наявними коштами, фактично вважається банкрутом).

На основі показників таблиці 3 пропонується розраховувати також показники забезпеченості запасів джерел фінансування. Для цього необхідно співвідносити отримані результати щодо забезпеченості джерелами фінансування з обсягами запасів і проаналізувати, чи вистачає того чи іншого джерела для їх забезпечення (*рис. 3*):

Таблиця 3

Абсолютні показники фінансової стійкості страхової компанії

Назва показника	Порядок розрахунку	Опис
Наявність власних коштів (В)	$V = \text{ф.№1 р.1495} + \text{р.1520} + \text{р.1525} - \text{р.1095}$	Обчислюється шляхом віднімання від обсягів власного капіталу необоротних активів страхової компанії
Наявність власних та довгострокових коштів (робочий капітал) (ВД)	$VD = \text{ф.№1 р.1495} + \text{р.1520} + \text{р.1500} + \text{р.1510} + \text{р.1515} + \text{р.1665} - \text{р.1095}$	Обчислюється методом додавання до обсягів власних коштів суми довготривалих зобов'язань компанії
Наявність загальних коштів (ЗК)	$ZK = \text{ф.№1 р.1495} + \text{р.1520} + \text{р.1500} + \text{р.1510} + \text{р.1515} + \text{р.1665} + \text{р.1600} - \text{р.1095}$	Обчислюється методом додавання до суми власних коштів та довгострокових зобов'язань обсяги короткочасних кредитів банків

Джерело: [3, с. 458].

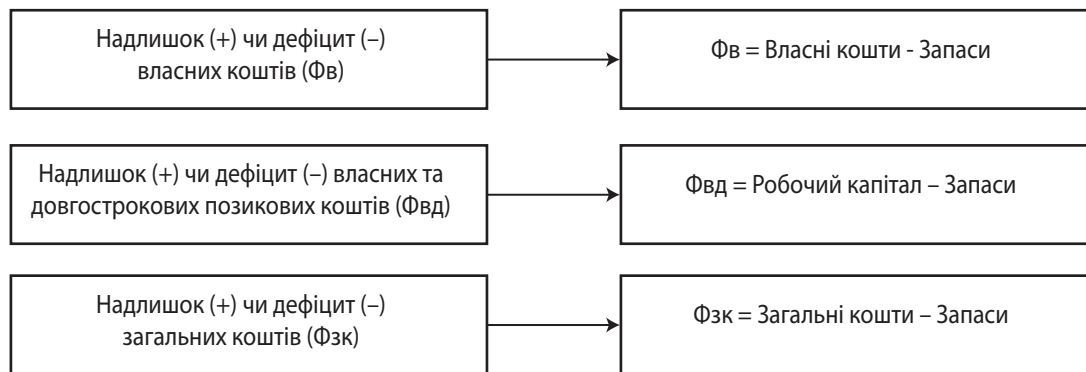

Рис. 3. Показники покриття джерелами формування запасів

Джерело: [3, с. 458].

Розглянемо запропоновані коефіцієнти та методи їх розрахунку у *табл. 4*.

Відносні показники відіграють важливу роль в аналізі, зокрема, цей підхід також називають коефіцієнтним (серед науковців досить поширений).

Окрім зазначених вище підходів, також для аналізу фінансової стійкості страхової компанії можуть використовуватись: маржинальний (розрахунок показників рентабельності); бальний (розрахунок системної оцінки за показниками, зокрема ліквідності); балансовий (оцінка фінансової стійкості на основі спроможності покрити запасів та

Коефіцієнти розрахунку фінансової стійкості страхової компанії

Назва показника	Опис	Нормативне значення
Коефіцієнт автономії	Описує частку власного капіталу у загальній сумі коштів, закладеній у діяльність компанії	$\geq 0,5$, збільш.
Коефіцієнт фінансової залежності	Обернений до коефіцієнта автономії, в динаміці позитивна тенденція означає збільшення позикових грошей, тобто втрата незалежності	≤ 2 , зменш.
Коефіцієнт фінансового ризику	Відображає, скільки залучених коштів припадає на власні	$\leq 0,5$, крит. 1
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Відображає частину власного капіталу, що перебуває в обігу та яким можна маневрувати	> 0
Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень	Відображає частку необоротних активів, що забезпечена інвесторами	-
Коефіцієнт довгострокового залучення коштів	Ці показники в сумі дають 1 та описують структуру довготривалих пасивів організації, які налічують власний капітал та довготривалі зобов'язання. Збільшення коефіцієнта довгострокового залучення коштів – негативна тенденція	0,4
Коефіцієнт незалежності капіталізованих джерел		0,6
Коефіцієнт поточної ліквідності	Відображає спроможність компанії покривати поточні зобов'язання за рахунок оборотних активів	> 2
Коефіцієнт критичної ліквідності	Цей показник схожий з попереднім, адже теж відображає платоспроможність компанії, при цьому вважається більш точний (усуваємо для розрахунку менш ліквідні активи)	0,7-0,8
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Відображає, яку частину заборгованості компанія зможе покрити ліквідними коштами негайно	0,2-0,35

Джерело: систематизовано автором на основі [3].

основних засобів джерелами фінансування); факторний (має на увазі формування логічного ланцюга значень, аналіз їх у динаміці); матричний (аналіз структури та якості активів, достатність джерел для їх фінансування) [3, с. 317].

ВИСНОВКИ

Фінансова стійкість страхової компанії є об'єктивно важливим елементом не лише для забезпечення ефективної діяльності на рівні організації, окремої галузі, а й економіки в цілому.

Фінансова стійкість – це платоспроможність, оптимальний фінансовий стан, виконання обов'язків за договорами та перевищення доходів над витратами, як наслідок – це дозволяє забезпечити конкурентоспроможність страхової компанії на ринку послуг. Окрім того, що економічна стійкість – це сукупність складових, її аналіз / залежність можна поділити на такі напрямки: досконалість прийняття управлінських рішень, дотримання нормативів показників та оптимальний фінансовий стан, а також фінансова стійкість.

Компанії так чи інакше будуть порівнюватись між собою, для цього, зокрема, навіть існують окремі рейтинги. Високий рейтинг і фінансова стабільність – це не лише нові клієнти, а й приваблення

інвесторів, що є корисним, як для самої організації, так і країни в цілому, особливо якщо ми говоримо про притік іноземного капіталу.

На наш погляд, фінансова стійкість є однією з найважливіших складових економічної стійкості, завдяки якій досягається розвиток і залучення нових джерел фінансування.

У перспективі фінансова стійкість страхової компанії відкриє нові можливості, серед яких:

- ✦ «іміунітет» – злагоджена система дозволить менш вразливо реагувати на негативні явища, буде спрацьовувати захисний механізм, що збереже прибутковість компанії, платоспроможність;
- ✦ привабливість для інвесторів – сталість і надійність компанії в збуреному середовищі виділить її серед інших в позитивному ключі. В цю компанію та її проекти будуть зацікавлені вкладати кошти, адже ймовірність збитків буде значно меншою, ніж у її конкурентів, що мають гірші показники сталості системи;
- ✦ перестраховування – ми вже зауважували, що перестраховування є важливим елементом забезпечення фінансової стійкості, але ці поняття тісно взаємопов'язані, оскільки

за умов фінансово стійкого стану страховика – інші компанії будуть більш охоче пере-страховувати його ризики, розглядаючи як вигідного клієнта;

- ✦ інновації – компанія спроможна впроваджувати на постійній основі нові продукти та послуги, технології, ризик невдачі яких покривається фінансовою стійкістю та прибутковістю;
- ✦ економічне зростання та розвиток – як наслідок перелічених усіх вище складових, так і наступний етап відкриття нових можливостей

Проаналізувавши сутність економічного змісту забезпечення фінансової стійкості страхової компанії, можемо окреслити системність, взаємопов'язаність і повторюваність: фінансова стійкість забезпечує розвиток, притік іноземного капіталу (інвестицій), збільшення прибутків, економічне зростання і, як наслідок, це призводить до забезпечення фінансової стійкості. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : Перун», 2004. 1440 с.
2. Безугла Т. В. Економічна стійкість та "Фінансова стійкість". *Молодий вчений*. 2014. № 3 (06). С. 32–34.
3. Лісничук О. А., Нестерчук Т. А. Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємства. *Економіка і суспільство*. 2018. № 18. С. 454–462.
4. Олійник В. М., Бондаренко Є. К. Поняття фінансової стійкості страхової компанії та елементів впливу на неї. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України*. 2014. Вип 39. С. 149–157.
5. Сергієнко О. В. Аналіз взаємозв'язків між складовими забезпечення фінансової стійкості страхової компанії : thesis. 2012. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/63418>
6. Лисенко П. С., Радченко Є. М., Стоян Л. М., Цвях В. Д., Яценко Г. Т. Словник української мови : в 11 т. Т. 10 / за ред. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк. Київ, 1979. 598 с.
7. Сова О. Ю. Проблематика забезпечення фінансової стійкості страхових компаній // Сучасні економічні дослідження : матеріали III Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Краматорськ, 12 лют. 2017 р.). Краматорськ, 2017. С. 1–7.
8. Тараненко О. О. Вплив зовнішнього середовища господарювання на економічну стійкість підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2010. Вип. 4.2. Т. 1. С. 118–121.
9. Малахова Л. С. та ін. Теоретичні підходи до визначення фінансової стійкості підприємства :

thesis. 2012. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/2802>)

10. Ткаченко Н. В. Фінансова стійкість страхових компаній: теоретичні підходи. *Фінанси України*. 2009. № 6. С. 104–121.
11. Кужелев М. О., Житар М. О. Фінансова стійкість страхових компаній в умовах динамічного зовнішнього середовища. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. 29 (1). С. 287–294.
12. Ловінська І. Г. Фінансова стійкість організації як індикатор економічного потенціалу. *Фінанси, облік і аудит*. 2014. Вип. 1. С. 252–259.
13. Фурсевич П. Деякі питання аналізу фінансового стану діяльності. *Фин. Услуги*. 1999. № 1-2. С. 18–22.
14. Цуркан І. М., Остапенко А. О. Фінансова стійкість страхової компанії та ключові умови її забезпечення. *Ефективна економіка*. 2020. № 4.
15. Шірінян Л. В., Глуценко А. С. Комплексна оцінка факторів фінансової стійкості страхових компаній України. *Економіка України*. 2004. № 9. С. 31–38.

REFERENCES

- Bezuhla, T. V. "Ekonomichna stiiikist ta "Finansova stiiikist" [Economic Sustainability and "Financial Sustainability"]. *Molodyi vchenyi*, no. 3(06) (2014): 32-34.
- Fursevych, P. "Deiaki pytannia analizu finansovoho stanu diialnosti" [Some Issues of Analysis of the Financial State of Activity]. *Fin. Uslugi*, no. 1-2 (1999): 18-22.
- Kuzheliev, M. O., and Zhytar, M. O. "Finansova stiiikist strakhovykh kompanii v umovakh dynamichnoho zovnishnyoho seredovishcha" [Financial Stability of Insurance Companies in the Conditions of a Dynamic External Environment]. *Ekonomichniy visnyk universytetu*, no. 29(1) (2016): 287-294.
- Lisnychuk, O. A., and Nesterchuk, T. A. "Metodychni pidkhody do otsiniuvannia finansovoi stiiikosti pidpriemstva" [Methodical Approaches to Assessing the Financial Stability of the Enterprise]. *Ekonomika i suspilstvo*, no. 18 (2018): 454-462.
- Lovinska, I. H. "Finansova stiiikist orhanizatsii yak indykator ekonomichnoho potentsialu" [Financial Stability of the Organization as an Indicator of Economic Potential]. *Finansy, oblik i audyt*, no. 1 (2014): 252-259.
- Lysenko, P. S. et al. *Slovnnyk ukrainskoi movy* [Dictionary of the Ukrainian Language], vol. 10. Kyiv, 1979.
- Malakhova, L. S. et al. "Teoretychni pidkhody do vyznachennia finansovoi stiiikosti pidpriemstva : thesis" [Theoretical Approaches to Determining the Financial Stability of the Enterprise: Thesis]. 2012. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/2802>)
- Oliinyk, V. M., and Bondarenko, Ye. K. "Poniattia finansovoi stiiikosti strakhovoi kompanii ta elementiv vplyvu na nei" [Concept of Financial Stability of an Insurance Company and Elements of Influence on

- It]. *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy*, no. 39 (2014): 149-157.
- Serhiienko, O. V. "Analiz vzaiemov'iazkiv mizh skladovymy zabezpechennia finansovoi stiiikosti strakhovoi kompanii : thesis" [Analysis of Relationships Between the Components of Ensuring the Financial Stability of an Insurance Company: Thesis]. 2012. <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/63418>
- Shirinian, L. V., and Hlushchenko, A. S. "Kompleksna otsinka faktoriv finansovoi stiiikosti strakhovykh kompanii Ukrainy" [Comprehensive Assessment of Factors of Financial Stability of Insurance Companies of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 9 (2004): 31-38.
- Sova, O. Yu. "Problematyka zabezpechennia finansovoi stiiikosti strakhovykh kompanii" [Problems of Ensuring the Financial Stability of Insurance Companies]. *Suchasni ekonomichni doslidzhennia*. Kramatorsk, 2017. 1-7.
- Taranenko, O. O. "Vplyv zovnishnyoho seredovyscha hospodariuvannia na ekonomichnu stiiikist pidpriemstva" [The Influence of the External Business Environment on the Economic Sustainability of the Enterprise]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 1, no. 4.2 (2010): 118-121.
- Tkachenko, N. V. "Finanova stiiikist strakhovykh kompanii: teoretychni pidkhody" [Financial Stability of Insurance Companies: Theoretical Approaches]. *Finansy Ukrainy*, no. 6 (2009): 104-121.
- Tsurkan, I. M., and Ostapenko, A. O. "Finanova stiiikist strakhovoi kompanii ta kliuchovi umovy yii zabezpechennia" [Financial Stability of the Insurance Company and Key Conditions for Its Provision]. *Efektivna ekonomika*, no. 4 (2020).
- Velykyi tлумачnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy* [A Large Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language]. Kyiv ; Irpin: Perun, 2004.

УДК 336.226.11

JEL Classification: H30

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-10-404-411>

ФІСКАЛЬНА РОЛЬ ПРЯМИХ ПОДАТКІВ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

© 2024 КРИХІВСЬКА Н. О., ОРИЩИН Т. М.

УДК 336.226.11

JEL Classification: H30

Крихівська Н. О., Орищин Т. М. Фіскальна роль прямих податків у формуванні доходів бюджету

Метою статті є дослідження ролі прямих податків у формуванні доходів бюджету України, аналіз співвідношення прямих і непрямих податків у структурі податкових надходжень, а також розробка рекомендацій щодо удосконалення податкової політики для забезпечення стабільного економічного розвитку країни. У статті проведено аналіз динаміки податкових надходжень у розрізі прямих і непрямих податків за останні 5 років, який свідчить, що значний вплив на зниження обсягу сукупних податкових платежів за 2022 рік чинить зниження величин непрямих податків за аналогічний період. Крім того, встановлене співвідношення прямих і непрямих податків у структурі податкових надходжень підкреслює необхідність удосконалення системи прямого оподаткування, адже через зниження економічної активності й обмеження торгівлі, спричинених війною, надходження від непрямих податків значно скоротилися, тоді як прямі податки продовжували зростати, незважаючи на введення воєнного стану. Здійснено також аналіз динаміки та структури прямих податкових платежів у розрізі їх складових, а саме податку на доходи фізичних осіб, податку на прибуток, єдиного податку, рентної плати й інших податків і зборів. На основі проведеного аналізу встановлено, що найбільшу частку у структурі податкових доходів займають надходження від податку на доходи фізичних осіб, крім того, обсяги податку на доходи громадян вирізняються стабільною зростаючою динамікою за весь аналізований період. Поступовим зростанням вирізняється обсяг сплаченого єдиного податку, приріст якого за досліджуваний період становить понад 58 %. Щодо податку на прибуток встановлено неоднозначну динаміку, адже у перший рік повномасштабного вторгнення обсяги сплачуваного податку знизилися на 20 % порівняно з довоєнним 2021 роком. Отже, на основі аналізу встановлено, що система прямого оподаткування є важливою для забезпечення стабільного економічного розвитку держави, однак, враховуючи виявлені недоліки, потребує подальшого удосконалення.

Ключові слова: система оподаткування, податки, прямі податки, податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 14.

Крихівська Наталія Олегівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76019, Україна)

E-mail: natalia.krykhivska@nung.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6807-0177>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/KQT-9481-2024>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57221950620>

Орищин Тетяна Михайлівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування, Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу (вул. Карпатська, 15, Івано-Франківськ, 76019, Україна)

E-mail: oryshchyn.t@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2693-8094>